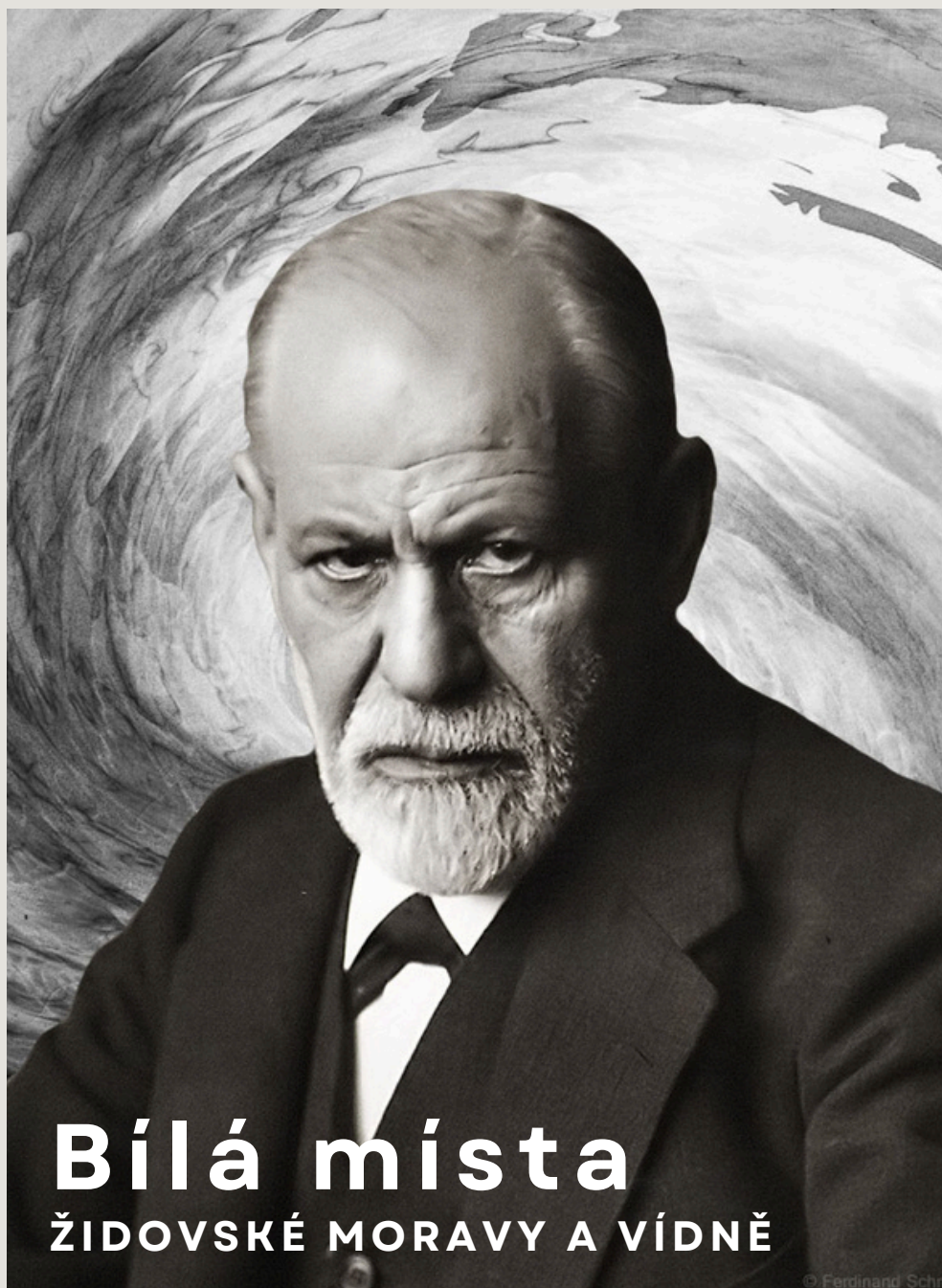

MEHRIN

Bílá místa

ŽIDOVSKÉ MORAVY A VÍDNĚ

© Ferdinand Schri

**6.
dubna
2025**

Morava byla po staletí útočištěm židů ze sousedních zemí. Od poloviny 18. století však židovské migranty spíše sama produkovala. Druhý ročník konference Bílá místa se proto bude věnovat přesahům židovské Moravy do Vídně a opačně roli Vídně a Dolního Rakouska v životě moravských židovských komunit. Jako hlavní řečník vystoupí Prof. Dr. Christfried Tögel, autor knih o výzkumu snů a Freudova životopisu, editor kompletního vydání Sigmunda Freuda.

Brno

**MUNI, Komenského nám. 2, zasedací
místnost Sira Rogera Scrutona č. 300**

9.00-9.30 slavnostní zahájení

MUNI, Mehrin

9.30 -11.00

Židovská migrace mezi Moravou a Dolními Rakousy ve středověku a raném novověku

Pavel Kocman, Společnost pro dějiny židů v České republice

Šafovští židé v regionu Waldviertel

Friedrich Polleroß, Institut für Kunstgeschichte, Universität Wien

Morava: Předměstí Vídně

Michael L. Miller, Department of Historical Studies, Central European University, Wien

Diskuze

11.00 -12.00

Z Haliče přes Rusko, Moravu a Sasko do Vídně: Odysea rodiny Freudových

Christfried Tögel, hlavní řečník konference, editor kompletního vydání díla Sigmunda Freuda

12.00-13.00 oběd

13.00 -14.30

„Zde leží jeden z vyhnanců vídeňských...“

Daniel Polakovič, Židovské muzeum v Praze

Tintnerovi: Ze Slavkova přes Vídeň do světa

Benjamin Grilj, Das Institut für jüdische Geschichte Österreichs, St. Pölten

„Doma jsem tam, kam posílám peníze.“ Stopy vídeňských Židů v písemnostech moravských židovských obcí

Tomáš Krákora, Židovské muzeum v Praze

Diskuze

14.30 - 16.00

Z Moravy přes Vídeň do Izraele: Izraelští výtvarníci s moravskými kořeny

Eva Janáčková, Ústav dějin umění Akademie věd České republiky - Univerzita Karlova, Praha

Bernard Isaak Liebster - výrobce obuvi v Brně - můj dědeček

Barbara Liebster, Wien

Návštěva židovské reprezentace z Vídně v Terezíně v roce 1964 v kontextu československo-rakouských vztahů a dobových menšinových ambicí

Blanka Soukupová, Katedra historických věd, Univerzita Karlova, Praha - Katedra antropologie, Západočeská univerzita, Plzeň

Diskuze

Celý program konference bude na místě tlumočen do češtiny.

9.30-11.00

Židovská migrace mezi Moravou a Dolními Rakousy ve středověku a raném novověku

Pavel Kocman, Společnost pro dějiny židů v České republice

Židovské obyvatelstvo Moravy a Dolních Rakous bylo vždy úzce propojeno, nacházíme však několik vrcholných bodů v migraci mezi oběma zeměmi. V první řadě je to migrace po Vídeňské gezeře 1420, s níž se tradují některé omyly o osídlení Moravy, dále to bylo obchodní působení především mikulovských Židů v Dolních Rakousích ve 2. polovině 16. století a konečně usazování vídeňských a dolnorakouských Židů po jejich vypovězení v letech 1669/70, k němuž sice máme řadu archivních pramenů, ale i zde najdeme některé tradované omyly. Od konce 17. století hrály moravské obce, především Mikulov, roli přirozeného zázemí pro tolerovanou židovskou obec ve Vídni.

Šafovští židé v regionu Waldviertel

Friedrich Polleroß, Institut für Kunstgeschichte, Universität Wien

Přeshraniční vztahy mezi židovským obyvatelstvem v Dolním Rakousku a na Moravě byly dlouho a na mnoha místech velmi aktivní. Paradigmatickou roli však v tomto kontextu hrají obce Weitersfeld a Šafov. Weitersfeld byl v 17. století nejen druhou největší a jednou z nejbohatších židovských obcí v dnešním Dolním Rakousku, ale také jedinou obcí s židovským názvem „Rochaw be-sade“ (= prostranství v poli). Pestrý židovský život v regionu Waldviertel náhle skončil v roce 1671, kdy císař Leopold I. vydal příkaz k vyhoštění židovských rodin. V mnoha případech našli vyhnání útočiště v sousedních regionech na Moravě, v Čechách i Uhrách, často díky podpoře šlechty. Jednou z iniciativ, která byla stejně ojedinělá jako dobře zdokumentovaná, bylo společné přesídlení 32 židovských rodin z Weitersfeldu za státní hranici do pouhých 15 kilometrů vzdáleného Šafova, kde je ochraňoval hrabě Maxmilián ze Starhembergu. V průběhu tolerančních patentů císaře Josefa II. a liberalizace za císaře Františka Josefa I. začalo protichůdné hnutí k migraci ze 17. století. Zákaz usazování v Dolním Rakousku platil až do roku 1867, proto se směli moravští židovští kupci zdržovat ještě v první polovině 19. století ve městech jako Krems, Zwettl nebo Horn jen krátce, a to pouze ve dnech trhů. Zvláště významný je v tomto případě také vývoj Šafova. Vzhledem k blízkosti hranic se počet židovských obyvatel v této obci zvýšil z 614 v roce 1830 na 913 v roce 1860. Po zavedení ústavy z roku 1867 počet obyvatel klesl z více než 500 v roce 1880 na necelou stovku v roce 1930. Druhá část příspěvku se bude podrobněji zabývat osudy jednotlivých rodin: Fischer, Fürnberg, Guttmann, Hauser, Herzog, Hirsch, Kellner, Kollmann, Kohn, Meyer, Sagl, Schick a Schlesinger. Jen v seznamu obětí šoa Dokumentačního archivu rakouského odboje je uvedeno 96 osob narozených v Šafově.

Morava: předměstí Vídně

Michael L. Miller, Department of Historical Studies, Central European University, Wien

Příspěvek zkoumá orientaci moravských Židů na Vídeň od 17. do 20. století se zaměřením na neustálý tok lidí, zboží a myšlenek mezi císařským městem a Moravou, která byla natolik provázána s hospodářským a kulturním životem Vídně, že jihozápadní Moravu můžeme považovat téměř za vídeňské předměstí.

Diskuze

11.00-12.00

Z Haliče přes Rusko, Moravu a Sasko do Vídně: Odysea rodiny Freudových

Christfried Tögel, hlavní řečník konference, editor kompletního vydání díla Sigmunda Freuda

Málokdo si uvědomuje, že rodiče Sigmunda Freuda pocházeli z Haliče, západní části dnešní Ukrajiny. V polovině 19. století přišli do moravského Příbora, kde malý Sigmund strávil první roky svého života. Jeho vzpomínky na dětství z této doby a zážitky z cesty do Lipska a odtud do Vídně hrají ve vývoji psychoanalýzy nezanedbatelnou roli. Jako gymnazista Freud opakovaně navštívil Moravu, poprvé se tam zamiloval a v roce 1931, jen několik let před svou smrtí, napsal: „*Hluboko ve mně stále žije šťastné příborské dítě, prvorozený syn mladičké matky, který z toho vzduchu, z té půdy získal první nesmazatelné dojmy.*“

13.00-14.30

„Zde leží jeden z vyhnanců vídeňských...“

Daniel Polakovič, Židovské muzeum v Praze

Vyhnání Židů z Vídně a Dolních Rakous na sklonku roku 1669 a 1670 vedlo sice k zániku mnoha starších židovských sídlišť na rakouském venkově, nicméně posílilo řadu židovských komunit na moravském a českém pohraničním pomezí. Stopy po emigrantech jsou dodnes patrné na starých židovských hřbitovech v českých zemích, a netýkají se pouze vyhnanců. Historická paměť byla často předávána v epigrafické rovině i v druhé a třetí generaci jejich rodin. Jinou paměťovou stopu představují jejich příjmení, která jsou připomínkou na jejich původní domov a mnohdy nesou jména násilím odepřeného původního domova.

Tintnerovi: Ze Slavkova přes Vídeň do světa

Benjamin Grilj, Das Institut für jüdische Geschichte Österreichs, St. Pölten

Historie rodiny Tintnerů je středoevropským příběhem migrace a společenského vzestupu. Pocházeli ze skromných poměrů v moravském Slavkově a díky svým mimořádným ambicím a všestrannému nadání se jim podařilo prosadit se. Je pozoruhodné, že v každé generaci byli vojáci, rabíni i obchodníci. Zatímco někteří dosáhli nejvyšších vojenských hodností a získali tak důvěru státu, jiní formovali komunitu prostřednictvím náboženské vzdělanosti. Zároveň se dokázali uplatnit i v dalších oborech: jako úspěšní podnikatelé, developéři, vědci, vynálezci a umělci. Ve Vídni a po násilném vyhnání národními socialisty zanechali po celém světě stopu, která je však dnes téměř neznámá. Jejich cesta z provinčního Slavkova přes Brno do vídeňské metropole ukazuje nejen to, jak migrace rozšiřuje možnosti rodiny, ale také obohacuje společnost a kulturu.

„Doma jsem tam, kam posílám peníze.“

Stopy vídeňských Židů v písemnostech moravských židovských obcí

Tomáš Krákora, Židovské muzeum v Praze

Hlavní město rakouské monarchie se jako multietnická metropole v druhé polovině 19. a počátkem 20. století hrdě honosila řadou spolků a spolkových sdružení, zvláštní postavení mezi nimi zajímaly spolky krajanské. Židovští novousedlíci nejenom nadále udržovali úzké vazby s původní domovinou, řada z nich se aktivně sdružovala v krajanských spolcích (Landsmannschaften). Některé z nich byly vyhrazeny výhradně pro židovské krajany, z moravských komunit byli zvláště aktivní rodáci z Holešova, Lipníka, Mikulova, Třebíče a Velkého Meziříčí. Na pozadí archivního materiálu z fondů Archivu Židovského muzea v Praze budou představeny různé formy sociální interakce a komunikace, které sloužily jako most mezi starým a novým domovem.

Diskuze

14.30-16.00

Z Moravy přes Vídeň do Izraele: Izraelští výtvarníci s moravskými kořeny

Eva Janáčková, Ústav dějin umění Akademie věd České republiky - Univerzita Karlova, Praha

Důležitou, avšak dodnes souborně nezpracovanou kapitolou českých, moravských i izraelských dějin umění zůstávají výtvarníci, kteří se narodili na Moravě, ale v průběhu života z osobních, náboženských či politických důvodů emigrovali do Palestiny, případně po vzniku samostatného státu v roce 1948 do Izraele. Někteří získali v Čechách nebo na Moravě odborné školení a aktivně se před svou emigrací účastnili místního uměleckého života. Jiní se na Moravě pouze narodili, ještě jako děti odešli s rodiči do Izraele a až zde získali výtvarné vzdělání a stali se uznávanými izraelskými malíři, kreslíři, grafiky, fotografové, designéry a sochaři. Celkem je dnes známo téměř třicet izraelských výtvarníků s moravskými kořeny, přičemž někteří prošli rovněž Vídní, která se jim na čas stala přestupní stanicí. Pátrání po každém novém jméně a následné zjišťování základních osobních dat včetně mapování výtvarné produkce autora je vždy velmi obtížné. Dodnes neexistuje žádná jednotná databáze ani výstavní katalog, který by zdokumentoval výtvarnou tvorbu těchto umělců.

Bernard Isaak Liebster - výrobce obuvi v Brně - můj dědeček

Barbara Liebster, Wien

V centru výzkumného zájmu Barbary Liebster stojí Bernard Isaak Liebster, její dědeček, jehož život začíná v polské Haliči a po mnoha letech prožitých ve Vídni a Brně končí v roce 1942 v tranzitním táboře Rejowiec v Polsku. V roce 1916 odcestoval Bernard I. Liebster z Vídne do Brna, kde se uprostřed velké války stal ředitelem nově založené továrny na luxusní obuv. Zatímco se továrna potýkala s obtížnou hospodářskou situací, životem Liebsterova a jeho rodiny stále silněji otřásaly politické a společenské změny. Od doby Hitlerovy anexy Rakouska se jejich život začal měnit drasticky, až byl v období protektorátu zničen úplně. Životním stylem patřili Liebsterovi k vyšší střední třídě, stejně jako jejich okolí, pohybovali se ve vzdělávacích kruzích, orientovali se na Vídeň a Brno pravděpodobně považovali za určité „předměstí Vídne“.

Návštěva židovské reprezentace z Vídne v Terezíně v roce 1964 v kontextu československo-rakouských vztahů a dobových menšinových ambic

Blanka Soukupová, Katedra historických věd, Univerzita Karlova, Praha - Katedra antropologie, Západočeská univerzita, Plzeň

Druhá polovina padesátých a šedesátá léta minulého století byla pro Rakousko dobou ekonomických i kulturních úspěchů, které napomohly rekonstrukci pochroumané rakouské identity. Důsledkem narůstajícího rakouského sebevědomí bylo i úsilí Vídne stát se mostem mezi politickým Západem a Východem. Součástí samostatné rakouské zahraniční politiky bylo i její angažmá na Golanských výšinách a návštěva Židovské náboženské obce ve Vídni v Terezíně v roce 1964. Rakouští Židé přijížděli v době, kdy se chystalo začlenění terezínského krematoria a židovského hřbitova do dosud upřednostňovaného Národního památníku v Terezíně v důsledku uvolněných společensko-politických poměrů a zvýznamnění holocaustu ve většinové společnosti. Referát analyzuje tuto návštěvu v kontextu tehdejších československo-rakouských vztahů a v kontextu úsilí tehdejší židovské reprezentace o nápravu poválečných křivd.

Diskuze